

Masin: Kronos 202 Kuupäev: 04/05/2049 Asukoht: Vaikse järve äärne, Elva, Eesti Kallis Endel, Nagu arvata võid, pole mul pikalt aega, et seda sulle kirjutada. Viimaks ometi tundub mulle, et meil õnnestus masina kalibreerimine ja vastuvõtja (ehk antud juhul siis minu) kognitiivsed võimed tulemuslikku vastavusse seada: oleme 2020. aastale piisavalt lähedal, et Kronosel jätkuks energiat sinna tagasi jõuda ning mu kiri kohale toimetada, ning ühtlasi ka piisavalt lähedal, et saaksin endale antud üürikese aja jooksul ümbritsevast oluseisust tunnetuslikult mõistetava pildi ja oskaksin seda sulle edastada. Ma siiralt loodan, et saate sel korral informatsiooni kätte – mis siis, et see tuleb minu tulevikku jäämise hinnaga. Küllap leian aja jooksul üles ka teised, kelle siia saatsime, ehkki mul tuleb nende saabumist mõned aastad oodata.

Vaikse järve äärne osutus heaks “maandumispaigaks” – nagu meie nullolevikus, pole siin ka nüüd ühtegi hingelist. Kapslist väljumise esimesed hetked olid õndsad ja lohutavad: minuni jõudis teadmine, et ka selles ajas on võimalik hingata värsket õhku, lasta päikesel läbi männivõrade pealaele paista ning kuulata rikkalikku kevadist linnulaulu. Õnnestav tundmus, et arvatavasti on kõige hullemat suudetud vältida, lõi mul alguses põlvest nõrgaks. Märkasin kohe, et järvepurret on värskendatud, kuid selle disain on jäänud samaks, vana metallist prügikast on siiski asendatud puidust sorteeritava prügikogujaga. Järvepind ise oli vaikne nagu alati. Esmasest tardumusest virgununa asusin kiiresti tegevusse – lülitasin Kronose säästurežiimile ning katsin kapsli kaitsevärvi kilega. Viskasin seljakoti selga, panin jooksuringad jalga ja hakkasin tegema tempot selles suunas, kus teadsin olevat Elva kesklinna. Jooksin surnuaia kõrvalt mööda, keerasin paremale ja kiirustasin läbi raudtee-äärse puumajade rajooni. Ikka need samad armsad mändidealused aiakrundid, aga inimesed tundusid olevat kodus, mis varem polnud teisipäeva kohta tavaline: kes luges terrassil, kes maalits või harjutas viulit, kes nokitses aias maitsetaimede kallal või toitis aedikus kanu. Igal pool linnulaul. Ka Raudteejaamahoone polnud palju muutunud, aga edasine tuli suure üllatusena. Kesk tänava juures oli loomulikku haljastust palju rohkem kui varem, jäi mulje, nagu oleks kogu linn nii palju kui võimalik aastate jooksul sihipäraselt metsa kasvada. Need uued puud polnud veel kuigi suured, kuid arvatavasti võib siin mõnekümne aasta pärast ette kujutada juba hoopis teist pilti. Panin tähele, et peaaegu kõikide majade katuseid katsid päikesepaneelid ning (kunagise) kultuurimaja juurest paremale Arbi järvele kiigates hakkas silma, et järve kaugemas servas on nendest paneelidest terve hõljukpark. Inimesi oli tänaval vähe ning need, kes mulle vastu tulid, kandsid meie ajastu riideid – kas siis seepärast, et kahekümnendad “on tagasi” või seepärast, et nad ei näe uute ostmiseks põhjust, kasutavad vana ära. Aga kõige rohkem hakkas silma see, et tänaval polnud ühtegi autot, Kesk tänava varasem lai tee oli parema väljendi puudumisel samuti pargistunud. Täitsa kummastav, kui looduslik oli linn minu ümber, minu ajastule omasest kõrgtehnoloogiast polnud siin justkui jälgegi. Siirdusin mööda Kesk tänavat kavakohaselt kiiresti Gümnaasiumi poole, mille kõrval teadsin olevat Elva raamatukogu: tulevikuajaloolased soovitasid ajastukohase teabe saamiseks minna just sinna. Kummastavast “õhkusest” raamatukokku sisenedes sain kohe aru, et tehnoloogia pole sellest maailmast mitte kadunud, vaid peaaegu nähtamatuks muutunud. Ju ei tundud selle liigse eksponeerimise järele enam vajadust. Raamatukogu väikeses fuajees polnud ühtegi inimest, kuid raamatukogu kasutusjuhend oli projitseeritud tagaseinale:

teabele ligi pääsemiseks tuli vajutada lihtsalt väikesele plaadile seinapaneelis, mispeale sealsamas kõrval avanes seinä sees väike kapike (umbes nagu meie postiautomaadi uks, ainult palju väiksem), kus tuli võtta vedelikuga täidetud karbik, võtta sellest teabeläätsed ja panna need silma. Minu silmadele avanenud "virtuaalses" andmebaasis orienteerumisega harjumine võttis kõige rohkem aega, kuid usun, et asi oli seda väärt: nii pääsesin kõige rutem ligi gümnaasiumi ajalooõpikule, mis vahepeal toimunud lihtsustatud ja skemaatilise pildi annab. Viimasest, tõsi küll, pole mul enam aega väga palju kirjutada, kuna olen siin heietama jäänud. Selgus, et iseäranis 2020. aasta alguses aset leidnud COVID-19 pandeemia polnud pöördeline maailmaajalooline sündmus (nagu neilt nende kaasajas väga sageli loodetakse), küll aga oli see oluline tõukefaktor läänelike ühiskondade ellusuhtumise järk-järgulises muutumises, iseäranis mis puudutas kliimakriisi ja tarbimisharjumuste rolli selle lahendamisel. 2020–2023 toimus mitu järjestikust ülemaailmset pandeemialainet, kuniks 2024. aastal leiutati vaktsiin. See võib tunda sulle pikk ajavahemik, mida vastu pidada, kuid selle käigus kehtestati, katkestati, siis taaskehtestati, katkestati jne mitmel korral enamikes riikides erineva rangusastmega eriolukorrad, mille tulemusena hakkas järk-järgult muutuma inimeste suhtumine oma tarbimisharjumustesse. Kõige lihtsamalt öeldes muutus nende jaoks otsustavalt ihaldatu ja hädavajaliku omavaheline vahekord. Saadi aru, et tähenduslikku ja mõtestatud elu on võimalik elada palju vähemate materiaalsete hüvedega. "Sotsiaalne isolatsioon" ning sellega kaasnenud otsustav käiguvahetus elutempos näitas neile pikapeale ette, et õigupoolest on inimkonnal olemas peaaegu kõik tehnilised vahendid enda jätkusuutlikuks äraelamiseks: küsimus oli lihtsalt automatiseerimise leidlikumas ärakasutamises ning toodetud materiaalsete hüvede jaotamisvõime parandamises. Kiiresti sai selgeks, et väiksem tarbimine parandab järk-järgult ökoloogilist olukorda. Fossiilkütuste tööstuse pankrot sundis välja töötama ja kasutusele võtma kõikvõimaliku taastuvenergia. Jätkusuutlikkusest sai võrdlemisi kiiresti uus kogukondlik ihaobjekt. Eriolukorrast sai paljuski reegel positiivses mõttes: kui tuli aeg piirangute leevendamiseks, avastati, et paljuski ei peagi neid enam leevendada, sest näiteks suur osa inimesi ei tahtnudki enam kaubanduskeskuses käia või massiüritustel osaleda. (Aga veel aastaid hiljem hoidsid paljud inimesed üksteisega instinktiivselt distantsi, sellega tuli psühholoogidel kõvasti tööd teha.) Globaliseerumises hakati hindama mitmekesisust ning taunima selle "ühtlustusefekti"; lokaalses hakati hindama koha eripärasid ja sidet maaga ning taunima endassetõmbumist ja isolatsiooni (millest kõigil oli pärast sedavõrd pikka aega nii või teisiti kõrini, ehkki "toksilise rahvusluse" väljasuremine võttis veel mõnda aega). Ühtlasi selgus, et üle kogu Eesti on laotunud samasugune loodusrikas, kuid kõrgtehnoloogiline hajaasustus, nagu sulle just Elva näol kirjeldasin. Siin hakkas minu aeg otsa saama ning tundsin vaid kahju, et ei saanud seda ajalooõpikut teile materiaalsel kujul Kronose kapslisse kaasa võtta. Võtsin läätsed peast, panin need karpi ja karbiga kappi tagasi. Jooksin läbi hämarduva linna otse tulnud teed tagasi ja nüüd lõpetan selle kirja kirjutamise tõdemusega, et iga kriisi tuleb võtta kui võimalust, sest eriolukord on tunnetuslike võimaluste paljunemise aeg ning mõnikord hea õnne korral ei sunni ajaloo taaskäivitumine sündmuste kulgu enam vanasse sängi tagasi. Teisel pool järve on noored tulnud ujusillale õhtust ujumist tegema. Kusagil

puude vahel teeb keegi lõket: mõned asjad ei muutu kunagi. Pean selle kirja koos Kronosega nüüd tagasi "teele" panema ja vaatama, kas punker, mille lubasid mulle ette valmistada, on veel elukõlblik – ehkki tundub, et eralduses redutamisel pole mingit mõtet. Kes teab, võib-olla kohtume veel? Täna des kõikide nende ühiste uurimisaastate eest, Jüri PS! Kui millegi kallal viriseda, siis on see mõte edastada seda kõike kirja teel. Kindlasti suutnuksime välja mõelda viise, kuidas edastada märksa rohkemat märksa vähema vaevaga?